

II. СОЦІАЛЬНА РОБОТА

УДК 37. 013. 42

Вакуленко О. В.

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

В статті висвітлено потребу в розвитку культури здорового способу життя різних груп, зокрема, учнів, студентів, фахівців для організації навчальної та виховної діяльності на засадах здорового способу життя, що сприятиме гармонійному розвитку особистості; охарактеризовано нормативно-правову базу України щодо сприяння формуванню здорового способу життя; досліджено нові стратегічні документи світової спільноти та України щодо політики сприяння здоров'ю. Визначено, що основними стратегічними пріоритетами формування здорового способу життя сьогодні є пріоритет міжсекторального підходу в проведенні профілактичних заходів та формування відповідального ставлення кожної людини до власного здоров'я.

Ключові слова: здоров'я, здоровий спосіб життя, формування здорового способу життя, Всесвітня організація охорони здоров'я, нормативно-правова база України щодо сприяння формуванню здорового способу життя, досвід роботи державних та недержавних організацій щодо формування здорового способу життя молоді.

На сьогодні загально визнаним є факт, що здоров'я та благополуччя населення є ключовими факторами економічного та соціального розвитку будь-якої країни. Перспективи розвитку і самого існування держави значною мірою залежать від того, як відбувається процес відтворення основи продуктивних сил – людських ресурсів. Молодь є запорукою, резервом і рушієм розвитку країн, їх сьогодення та майбутнього [1]. Стан здоров'я української молоді та загальна демографічна ситуація в суспільстві сьогодення свідчать, що існує реальна потреба в розвитку культури здорового способу життя різних груп, зокрема, учнів, студентів, фахівців для організації навчальної та виховної діяльності на засадах ЗСЖ, що сприятиме гармонійному розвитку особистості.

Підтвердженням того факту, що здоровий спосіб життя не є затребуваною нормою серед молоді, є результати дослідження умов життя та виховання підлітків у сім'ї, проведеного Інститутом педіатрії, акушерства та гінекології Національної академії медичних наук України. Встановлено, що 99,5% підлітків значний час приділяють роботі на комп'ютері, 82,8% – для спілкування з друзями, 72,3% – для перегляду фільмів, 56,6% – для виконання домашніх завдань, 48,7% – для ігор. Значна частина підлітків (23,9%) менше однієї години

перебувають на відкритому повітрі. Вкрай низьким є відсоток підлітків, які виконують ранкову гімнастику (не більше 20%). Зменшення кількості підлітків, які займаються спортом свідчить про те, що до закінчення школи лише у п'ятої частини (21,9%) сформована здорова форма дозвілля, де регулярність занять спортом виступає, як важлива складова особливості поведінки. Дослідження Українського інституту соціальних досліджень імені О. Яременка також засвідчують досить низький рівень фізичної активності учнівської молоді, який не відповідає рекомендаціям ВООЗ. Щоденними інтенсивними (тривалістю не менше ніж 1 година) фізичними вправами займаються 35% 10-річних підлітків та 18% 17-річних [5].

Питання ФЗСЖ є об'єктом дослідження науковців, зокрема, філософами (А. Бойко, Н. Гундарьова, В. Крюкова, О. Сахно та ін.), медиками (М. Амосов, Н. Артамонова, А. Леонтєва, Ю. Лісіцин, Р. Мотилянська та ін.), психологами (В. Бітенський, В. Братусь, М. Бурно, А. Личко, В. Леві, А. Маслоу, Н.Фелінська, Б. Херсонський та ін.), соціологами (А. Габіані, Я. Гданський, С.Дідковська, В. Козак, Г. Лукачек, В. Маляренко, А. Міллер, С. Таратухін та ін.). Важливе значення мають наукові пошуки з питань ФЗСЖ дітей та молоді О. Ващенко, Г. Голобородько, Н. Зимівець, С. Кириленко, С. Лапаєнко та ін.

Мета статті: дослідити сучасні напрями розвитку теорії та практики формування здорового способу життя світової спільноти та України.

У 2012 р. представники 53 країн Європейського регіону на сесії Європейського регіонального комітету ВООЗ, затвердили основи нової регіональної політики – «Здоров'я - 2020». Основна мета такої політики – покращити здоров'я для всіх та скоротити нерівність щодо здоров'я шляхом удосконалення лідерства та стратегічного керівництва в інтересах здоров'я. Політика «Здоров'я 2020» була затверджена у двох документах: документ для керівників та розробників політики «Основи європейської політики в підтримку дій всієї держави та суспільства в інтересах здоров'я та благополуччя»; більш детальна версія «Здоров'я - 2020 – основи політики та стратегія» [2].

Основними нормативно-правовими документами України, які регламентують роботу щодо підтримки здоров'я та формування здорового способу життя є такі:

- Конституція України;
- Закони України: «Про внесення змін до Основ законодавства України про охорону здоров'я щодо удосконалення надання медичної допомоги» від 07.07.2011 № 3611-VI; «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмеження споживання і продажу пива та слабоалкогольних напоїв» від 21.01.2010 №1824-VI; «Про затвердження Загальнодержавної програми боротьби з онкологічними захворюваннями на період до 2016 року» від 23.12.2009 1794-VI; «Про затвердження Загальнодержавної програми імунопрофілактики та захисту населення від інфекційних хвороб на 2009–2015 роки» від 21.10.2009 № 1658-VI; «Про державні цільові програми» від 18.03.2004 № 1621-IV; «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11.10.2001 №2623-III;

- Про Національний план дій на 2012 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентно спроможна економіка, ефективна держава» від 12.03.2012 № 187/2012;

- Постанови Кабінету Міністрів України: «Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2009–2015 роки» від 28.01.2009 № 41; «Про затвердження Державної програми «Репродуктивне здоров'я нації» на період до 2015 року» від 27.12.2006 № 1849; «Про затвердження Державної цільової соціальної програми профілактики, діагностики та лікування вірусних гепатитів на період до 2016 року» від 29.04.2013 № 637;

- Розпорядження КМУ: «Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми «Здоров'я–2020: український вимір» від 31.10.2011 № 1164-р; «Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012 — 2016 роки» від 31.08.2011 № 828-р; «Про затвердження плану заходів з виконання у 2011 році Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року» від 13.04.2011 № 330-р; «Про схвалення Концепції Державної цільової програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів» на період до 2020 року» від 30.03.2011 № 245-р; «Про затвердження плану заходів щодо виконання Концепції реалізації державної політики у сфері протидії поширенню наркоманії, боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів на 2011–2015 роки» від 22.11.2010 №2140-р; «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері протидії поширенню наркоманії, боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів на 2011–2015 роки» від 13.09.2010 №1808-р; «Про схвалення Концепції Загальнодержавної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини на 2006 — 2016 роки» від 22.04.2006 № 229-р [6].

Концепцією загальнодержавної програми «Здоров'я–2020: український вимір» (розпорядження КМУ від 31 жовтня 2011 р. № 1164-р) визначено пріоритет щодо формування між секторального підходу в проведенні профілактичних заходів для усунення негативного впливу соціальних детермінант здоров'я, створення умов для збереження та зміцнення здоров'я населення, формування відповідального ставлення кожної людини до власного здоров'я. Для кожного регіону з урахуванням його соціально-економічного стану, культурно-етнічних та історичних традицій, стану медико-демографічної ситуації, розвитку системи охорони здоров'я і визначення впливу соціальних детермінант на стан здоров'я населення повинні бути науково обґрунтовані та розроблені заходи із збереження та зміцнення здоров'я населення шляхом оптимізації системи надання медичної допомоги та розвитку здоров'я.

Державною цільовою соціальною програмою «Молодь України на 2009-2015 роки» (постанова КМУ від 28 січня 2009 р. № 41) було визначено такі завдання щодо пропаганди та формування здорового способу життя:

- проведення міжнародних, всеукраїнських та регіональних акцій, фестивалів, конкурсів, концертів, виставок, форумів, конференцій, семінарів, тренінгів, семінарів-тренінгів, засідань за круглим столом щодо формування здорового способу життя молоді;
- проведення інформаційної кампанії з метою створення належних умов для забезпечення систематичного використання у засобах масової інформації соціальної реклами з питань здорового способу життя молоді;
- організація та проведення міжнародних, всеукраїнських та регіональних акцій, засідань за круглим столом, фестивалів, конкурсів, концертів, виставок, форумів, конференцій, семінарів, тренінгів, семінарів-тренінгів на тему "Вибір молоді - здоров'я" та "Молодь України за здоровий спосіб життя";
- проведення всеукраїнських та регіональних профілактичних акцій, поширення інформаційних листівок стосовно роз'яснення молоді вимог законодавства щодо заборони тютюнокуріння та вживання алкогольних напоїв у громадських місцях;
- проведення заходів щодо недопущення розповсюдження наркотичних, вибухових та інших заборонених речовин у вболівальників;
- проведення всеукраїнських та регіональних профілактичних акцій з метою запобігання курінню серед учнівської молоді;
- організація міжнародних, всеукраїнських та регіональних семінарів, тренінгів, семінарів-тренінгів, нарад, засідань за круглим столом щодо запобігання поширенню соціально небезпечних хвороб та формування здорового способу життя [4].

Міністерством молоді та спорту України було ініційовано проведення Всеукраїнської інформаційно-профілактичної акції «Відповідальність починається з мене» в регіонах України (наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 11.05.2012 № 567). Основні напрями діяльності:

- пропаганда здорового способу життя (включаючи питання профілактики алкоголізму, тютюнопаління, наркоманії, інших соціально небезпечних явищ тощо);
- забезпечення належного контролю реклами алкогольних напоїв та тютюнових виробів на вулицях міст і населених пунктів;
- створення та розповсюдження соціальної реклами, зокрема з метою популяризації здорового способу життя;
- інформування населення щодо відповідального ставлення до свого здоров'я (вплив на суспільну думку через ресурси засобів масової інформації);
- робота з дітьми та молоддю за місцем проживання, активізація діяльності місцевого співтовариства.

Формування здорового способу життя молоді є одним із напрямів роботи державних організацій та установ, які працюють з молоддю. За результатами соціологічного дослідження «Вивчення досвіду роботи управлінь/відділів та установ, які працюють з молоддю на регіональному рівні», проведеного Державним інститутом сімейної та молодіжної політики у 2014 році за підтримки Міністерства молоді та спорту України основними напрямами

роботи таких організацій є популяризація здорового способу життя та популяризація спорту для всіх [4].

Таблиця 1

Відповіді на питання: «Які напрями з формування здорового способу життя молоді реалізує Ваша організація/установа?»

Форми роботи	Кількість позитивних варіантів відповіді	%
1. Популяризації здорового способу життя	30	94
2. Популяризація спорту для всіх	25	78
3. Комплексна профілактика ВІЛ/СНІДу, що включає інформування, розвиток необхідних практичних навичок, безкоштовне тестування	15	47
4. Здійснення міжгалузевої та міжсекторальної координації для популяризації здорового способу життя	12	38
5. Використання інноваційних методів популяризації здорового способу життя	9	28
6. Навчання з питань статевого та репродуктивного здоров'я	9	28
7. Жодного з перерахованого	1	3

Найбільш ефективними формами роботи з молоддю щодо популяризації здорового способу життя були визначені масові інформаційно-профілактичні заходи для молоді (акції, форуми, фестивалі, конкурси соціальних робіт та проєктів, навчально-інформаційні заходи, заходи спортивного спрямування, розповсюдження інформаційних матеріалів, організація змістовного дозвілля і відпочинку молоді, реалізація соціальних проєктів на локальному рівні до розробки і реалізації яких долучається молодь).

Ефективності проведення роботи з формування здорового способу життя молодіжної аудиторії, з досвіду респондентів, сприяє запровадження таких підходів:

- проведення інформаційних заходів у формі рівноправного діалогу з молоддю за принципом методу «рівний – рівному»;
- залучення до акцій відомих особистостей регіону: спортсменів, політичних діячів, представників органів виконавчої влади;
- активна участь молоді у реалізації заходів, що формує громадянську активність молодих людей, дозволяє реалізувати таланти і вміння, тренує лідерські якості;

- залучення фахових спеціалістів до інформаційних заходів, спрямованих на особисте спілкування, що дозволяє молоді отримати фахові відповіді на питання, що турбують.

Кожен регіон України має свої особливості щодо стану та поведінкових орієнтацій молоді щодо здоров'я. Підтримкою та зміцненням здоров'я, формуванням здорового способу життя молодого покоління в регіонах України здійснюють медичні, освітні та соціальні заклади та установи, значну роботу провадять громадські організації.

Отже, можна зазначити, що в Україні проблема підтримки здоров'я та формування здорового способу життя молодого покоління відповідно до нормативно-правих актів та практики роботи у регіонах є одним із пріоритетних напрямів діяльності, хоча, досить часто, має місце декларативний характер впровадження, не відповідність фінансування, не врахування регіональних можливостей і потреб. У державній доповіді «Молодь за здоровий спосіб життя» 2010 р. було виділено ряд найбільш гострих проблем молоді, що потребували державного підходу та системного вирішення: проблема народжуваності, смертності, здорового харчування, стану екології, рухової активності дітей та молоді, ризикованої статевої поведінки молоді, поширеності соціально небезпечних хвороб серед дітей та молоді, наркозалежності, вживання алкоголю, поширення тютюнопаління, ВІЛ/ СНІДу у молодіжному середовищі [3]. Наразі можемо констатувати, що за окремими винятками гостроту цих проблем в Україні не знято. А загострення соціально-економічної ситуації в країні через політичні події висувують перед державою нові стратегічні проблеми щодо здоров'я молодих громадян.

Як перспективу досліджень можемо говорити про побудову нової стратегії процесу підтримки здоров'я молоді, формування здорового способу життя та профілактики негативних явищ у молодіжному середовищі з урахуванням концептуальних засад ФЗСЖ та нових напрямів діяльності світової спільноти. Молодіжна політика щодо формування здорового способу життя має базуватися за основними напрямками та принципами Оттавської Хартії. Стратегія ФЗСЖ має базуватися на двох стратегічних напрямках: покращення здоров'я для всіх та скорочення нерівності щодо здоров'я шляхом удосконалення лідерства та стратегічного керівництва в інтересах здоров'я; та враховувати чотири завдання, визначені міжнародними Основами політики «Здоров'я-2020»: інвестування в здоров'я на всіх етапах життя людини, розширення прав та можливостей громадян; вирішення найбільш актуальних проблем, які відносяться до неінфекційних та інфекційних хвороб; зміцнення орієнтованих на людину систем охорони здоров'я, готовності та реагування надзвичайних ситуацій; підвищення потенціалу місцевих громад та створення підтримуючого середовища. Враховуючи потреби децентралізації України особливе значення сьогодні мають такі принципи ФЗСЖ як врахування потреб та проблем громади, зокрема молоді, міжсекторальне та міжвідомче співробітництво як на рівні держави, так і на рівні місцевого самоуправління.

Використана література:

1. Вакуленко О. В. Світогляд здорового способу життя як соціально-педагогічна проблема / *Наук. вісн.: Зб.наук.праць. Вип. 10 – 11.* – Одеса: ПДПУ ім. К. Д. Ушинського, 2001. – С. 44 – 49.
2. *Здоровье 2020. Основы европейской политики и стратегии для XXI века.* Всемирная организация здравоохранения, 2013. – 224 с.
3. *Молодь за здоровий спосіб життя: щоріч. доп. Президенту України, Верхов. Раді України, Каб. Міністрів України про становище молоді в Україні (за підсумками 2009 р.) / М-во України у справах сім'ї, молоді та спорту, Держ. ін-т розв. сім'ї та молоді; [редкол.: Н. Ф. Романова (голова) та ін.].* – К.: ТОВ «Основа», 2010. – 156 с.
4. *Соціологічне дослідження «Вивчення досвіду роботи управлінь / відділів та установ, які працюють з молоддю на регіональному рівні» (2014 р.) / Архів Державного інституту сімейної та молодіжної політики, 2014 р.*
5. *Показники та соціальний контекст формування здоров'я підлітків: моногр./ О.М. Балакірева, Т. В. Бондар, Д. М. Павлова та ін.; наук. ред. О. М. Балакірева.* – К.: ЮНІСЕФ, Укр. ін.-т соц. дослідж. ім. О.Яременка, 2014. – 156 с.
6. *Формування здорового способу життя молоді: стратегія розвитку українського суспільства. Частина I, II / О. О. Яременко (кер. авт.. кол.), О. В. Вкуленко, Ю. М. Галустян та ін.* – К.: Держ. ін-т проблем сім'ї та молоді, 2005.

ВАКУЛЕНКО ЕЛЕНА ВАСИЛЬЄВНА, *Современные аспекты формирования здорового образа жизни в Украине и мире.*

В статье освещены потребность в развитии культуры здорового образа жизни различных групп, в частности, учащихся, студентов, специалистов для организации учебной и воспитательной деятельности на основе здорового образа жизни, что будет способствовать гармоничному развитию личности; охарактеризовано нормативно-правовую базу Украины относительно содействия формированию здорового образа жизни; исследованы новые стратегические документы мирового сообщества и Украины политики содействия здоровью. Определено, что основные стратегические приоритеты формирования здорового образа жизни сегодня - это приоритет межсекторального подхода в проведении профилактических мероприятий и формирования ответственного отношения каждого человека к собственному здоровью.

Ключевые слова: здоровье, здоровый образ жизни, формирование здорового образа жизни, Всемирная организация здравоохранения, нормативно-правовая база Украины относительно содействия формированию здорового образа жизни, опыт работы государственных и негосударственных организаций по формированию здорового образа молодежи.

VAKYLENKO OLENA, *Modern aspects of a healthy lifestyle in Ukraine and abroad.*

The article highlights the need for the development of a healthy way of life of different groups, including students, specialists for the organization of training and educational activities on the basis of a healthy lifestyle that will contribute to the harmonious development of personality, described regulatory framework Ukraine to promote a healthy lifestyle investigated new strategic documents of the international community and Ukraine on policies promoting health. It was determined that the main strategic priorities of a healthy lifestyle is now a priority cross-sectoral approach in carrying out prevention and formation of the responsible attitude of everyone to own health.

Keywords: health, healthy lifestyles, healthy lifestyle, the World Health Organization, the regulatory framework of Ukraine to promote a healthy lifestyle, experience and non-governmental organizations on the formation of healthy young people.

УДК 378.091

Годлевська А. І.

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПРОДУКТИВНОГО СТИЛЮ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

В статті розглядається теоретичний аспект проблеми формування продуктивного стилю професійного спілкування майбутніх фахівців соціальної сфери: аналізуються дослідження різних підходів з проблем підготовки майбутніх фахівців до професійного спілкування; характеризуються базові дифініції - «спілкування», «професійно-педагогічне спілкування», «індивідуальний стиль спілкування»; різноманітні класифікації стилів, індивідуальних стилів спілкування, підходи у визначенні стильових особливостей професійно-педагогічного спілкування; визначається необхідність оволодіння майбутніми працівниками соціальної сфери продуктивним стилем спілкування, який забезпечує продуктивне виконання завдань соціально-педагогічної діяльності, і створення соціально-психологічних умов його формування у студентів вищого навчального закладу.

Ключові слова: спілкування, професійно-педагогічне спілкування, індивідуальний стиль спілкування, продуктивний стиль професійного спілкування, фахівці соціальної сфери.

На сучасному етапі розвитку вищої педагогічної освіти України одним із пріоритетних завдань є підготовка фахівців соціальної сфери до професійної діяльності в нових умовах розвитку суспільства. Поступова інтеграція України у світове співтовариство вимагає підвищення рівня конкурентноспроможності